

„Különösen kérem azokat, akik a maguk módján a világbeke érdekében munkálkodnak, hogy járuljanak hozzá – ha lehet, aktív részvétellel, de legalább anyagi támogatással – ehhez a nagy és új vállalkozáshoz, amelynek *Amnesty International* a neve.

(*Albert Schweitzer, 1963*)

AZ

AMNESTY INTERNATIONAL

foglyok megsegítésével foglalkozó világméretű mozgalom. Olyan magánszemélyekből áll, akik azon fáradoznak, hogy az emberi jogok terén áttörés következzen be. Úgy gondolják: itt az ideje, hogy az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, mely több mint 40 esztendeje született meg, holt betűből valósággá váljék. Ehhez a közvélemény sohasem lankadó nyomására van szükség, így többek közt az Ön közreműködésére is.

– Az Amnesty a lelkiismereti foglyok szabadon bocsátásán fáradozik. Azokat az embereket nevezik így, akiket bárhol a világon meggyőződésük, bőrük színe, anyanyelvük, vallásuk, etnikai hovatartozásuk vagy nemük miatt fogva tartanak, feltéve, hogy nem folyamodtak erőszakhoz, és erre másokat sem buzdítottak.

– Az Amnesty minden politikai fogoly esetében szót emel a korrekt és késedelem nélküli bírósági eljárásért.

– Az Amnesty kivétel nélkül minden esetben ellenzi a kínzást és a halálbüntetést.

Az *Amnesty International* független és pártatlan szervezet. Nem támogat és nem ellenéz semmilyen kormányt vagy politikai berendezkedést. Minden országban kizárólag az emberi jogok helyzetét vizsgálja, és az emberi jogok védelmében lép fel. 1961-ben jött létre, és azóta is tökéletesen független minden kormánytól, ideológiától és vallástól. A szervezet 1977-ben Nobel-békedíjban részesült; tanácsadói státussal rendelkezik az Európa Tanácsban és az ENSZ-ben.

Néhány hónappal ezelőtt megalakult a mozgalom magyarországi tevékenységét előkészítő munkacsoport. Postacímük: *Az Amnesty International Magyarországi Előkészítő Csoportja*, 1051 Budapest V., Mérleg utca 10. Telefonszámaik: 115 87 79 (Malina János), 117 26 66 (Lakos György).

Világosság

FILOZÓFUS-PER
1973

Kiűzetés a marxizmusból
Pertörténet
Tizenhat év után
Levél a Központi Bizottsághoz
Vajda Mihály: Szembesítés

TARTALOM

- 2 Kiűzetés a marxizmusból
Kerekasztal-beszélgetés
- 14 Pertörténet • Dérer Miklós
Egy „tudománypolitikai” döntés hátteréhez
- 19 Tizenhat év után
Tanulmány a történelmi albizottság számára
- 26 Levél a Központi Bizottsághoz
- 28 Vajda Mihály: Szembesítés

Világosság

A Világosság különkiadása

Kiadja a Hírlapkiadó Vállalat
Felelős Kiadó: Vágnér Ferenc vezérigazgató
Szerkesztés: PRESS-ART Kft.
Készült offsetnyomással, a Foto-Press
Nyomdaipari Szolgáltató Kiszervekzent
Nyomdájában 89/203
Felelős vezető: Szabó László elnök

Különkiadásunk egy tizenhat évvel ezelőtti kultúrpolitikai döntésről és következményeiről ad összefoglalást. 1973 márciusában került nyilvánosságra — először a Magyar Filozófiai Szemlében — a „filozófus-határozat”: „Az MSZMP Központi Bizottsága Kultúrpolitikai Munkaközösségének állásfoglalása néhány társadalomkutató anti-marxista nézeteiről” című dokumentum, amelynek szomorú nevezetessége, hogy képményen visszanyúlt a tudományirányítás lejáratnak hitti módszereihez. Már akkor is érezhető volt, ma már egyre világosabb, hogy egy általános politikai irányváltás megnyilvánulása volt ez.

A Világosság — a Magyar Rádióval együtt — kerekasztal-beszélgetésre hívott meg négy filozófust — Bence Györgyöt, Kelemen Jánost, Ludassy Máriát és Sziklai Lászlót —, hogy mint az 1973-as döntés érintettje vagy tanúja idézze fel és vitassa meg a filozófiai életben akkor és azóta történeteket. A beszélgetést, amelyre 1989. március 24-én a Lukács Archvumban került sor, Papp Zsolt szociológus vezette.

A döntés hátterét, körülményeit és következményeit ismerteti Dérer Miklós, akinek módjában állt betekinteni az ügy iratanyagába, s így a színpalak mögötti történésekbe is.

Újabbban több kezdeményezés indult az egykori „Állásfoglalás” felülvizsgálatára, érvénytelenítésére és a benne elítéltek rehabilitálására. Ezek közül bemutatjuk azt a tanulmányt, amelyet társadalomtudósok egy csoportja nyújtott be az MSZMP történelmi albizottságának; valamint az MTA Filozófiai Intézet pártiszervezetének levelét az MSZMP Központi Bizottságához. Mondanunk sem kell, hogy az itt következő összefoglalással a Világosság is csatlakozni kíván e kezdeményezésekhez.

Az „Állásfoglalás”-ban elítélt írók között szerepel Vajda Mihály tanulmánya, amely először angol nyelven jelent meg a TELOS c. folyóiratban 1971 tavaszán, „Marxism, Existentialism, Phenomenology: A Dialogue” címen. A tanulmány mostandig nem jutott a magyar közönség elé (hazai viszonyaira kitér Dérer Miklós). A szerző szívesen bocsátotta rendelkezésünkre írása eredeti szövegét, jelezve, hogy ma már a dialógus egyik szereplőjével sem tudja azonosítani magát.

[illegible]

A VOLT politikai foglyok szervezete először 1956. november 1-én alakult meg a budapesti Uránia mozáiban, de a szovjet katonai beavatkozás miatt levétkenykedni már nem tudott és vezetői hamarosan újra bebörtönöztek. Most — több mint három évtized múltán — a szervezete Magyar Politikai Foglyok Szövetsége néven újjáéledt, és február 20-án már nyilvánítást is tették 21.260 számmal. A bejegyzés kétfelében kinyilvánították, hogy a Szövetségünk a nemzeti közegyeztetését kíván munkálkodni a nemzeti egyesség jegyében.

Alakuló ülésén az új szervezet tíz tagú vezetőségét választotta, és úgy döntött, hogy a Szövetségnek lehetnek rendes, tiszteletbeli rendes és pártfogó tagjai, és várják sorak közé a külföldön élő volt üldözötteket is. Először Főny Jenő, helyettesül pedig Forgács Ferencet választották meg: az 1956-os forradalomban való részvételükért vetették mindketten letételek börtönbe, és mindketlen halálra ítélték, amit később életfogytig tartó szabadságvesztésre átváltottak az az Előző Tanácsok utólagos bíróság. Főny Jenő két könyvet írt a börtönben töltött éveiről: »Megtorlás« című regénye 1963-ban svájcián, a »Kiallások árnyékában« tavalé Bécében jelent meg.

A Szövetség az alábbi felhívással fordult a volt üldözöttekhez: »Kedves barátaink! Budapestben február 19-én megalakult a Magyar Politikai Foglyok Szövetsége, címünk 1027 Budapest, Frank Leó utca 7. földszint 1. Támogatásokat és aktív részvételre várjuk. Kérjük, hogy az általunk nem ismert címeken található elítéltek, internáltak és hátrányosan megkülönböztetettek értesítést és közözlést velük címezzék. Erősítsük egymást mindnyájunk jogvédelme és nemzeti demokratikus kihariztik érdekében. Jelentkeztek! A Szövetség nevében Főny Jenő és Forgács Ferenc.«

ERDELYI MŰZÉUM címmel új folyóirat készítenék elő Budapest. A folyóirat vakációján a több mint száz éves »Erdélyi Múzeum« felújítása lesz, melynek utolsó száma 1947-ben jelent meg Kolozsváron a nagy magyar nyelvész, Szabó T. Attila szerkesztésében. A szerkesztők, köztük az utolsó szerkesztő fia, Szabó T. Ádám, valamint Emlé Gáza Antal, Gömöri György, Ling Guszti, K. Lengyel Zoltán, Miklósy Ambrus, Molnár Gusztáv, Monok István, Pomogáts Béla és a fellelő szerkesztő István Péter (aki nem ismert a lapunk Münchenből, de Budapestben is jól ismert munkásságával) a régi hagyományt, a történelmet és a kulturális sokszínűséget, a nemzeti, vallási és világházak közötti nyitottságot és nyitottság akarják mind tudományosan, mind pedig nyelvi és irodalmi szempontból megújítani. Számításuk Nyugaton élő kikkere, ismereteseire, adakozóikra, tudományos híreire is.

A MALTAI LOVAGREND luxemburgi csoportja nagyarányú gyűjtést indított az erdélyi menekültek javára. Csomagok a következő címre küldhetők: Caritas, 29 rue Michel Wolter, Luxembourg; pénzküldemények: Croix de Malte Luxembourg, C.P. 385 88-79, mention: »Siebenbürgen«. Részt vesznek az akcióban az országban dolgozó európai tisztviselők is — az Európai Parlamentben tevékenykedőkkel együtt mintegy hatvan. Ez utóbbiak közbejártak az erdélyi menekültek a luxemburgi kormány máris lemondott egy feljött csepprogram a román kormányval. — Erdélyben segítő akciókat folytat az S.O.S. Erdélyi Nemzeti Bizottság is. Befizetéseket eszközöl, valamint az emberi jogok Erdélyben történő folyamatos megőrzéséről szóló broszúrt megrendeli (angolul, franciául vagy spanyolul, 10 svájci frank befizetés ellenében) a következő címen lehet: S.O.S. Transylvanie — Comité de Genève, c/o Paul de Bénédict, 36 Avenue de Lignon, CH-1219 Le Lignon, Suisse. Csekk száma: Banque Populaire Suisse 10-000.169.4, Compte: 12-60-7.

KRUDY GYULA, a Bukfenc című regénye François Gachot fordításában megjelent a párizsi Souffles kiadó Europe Centrale elnevezésű sorozatában. A sorozatot Virág Ibolya szerkeszti és a magyar köztől eddig Kozsán László, Dencs és Esterházy Péter egy-egy művét publikálta. A Krudy-regény francia címe: »Pirovett«.

FERENCZI SÁNDOR EGYESÜLET alakult Budapest. Az új társaság célja a neves magyar pszichológus emlékének ápolása, a mélylélektan magyarországi történetére vonatkozó dokumentumok összegyűjtése, archívum és könyvtár létesítése, kiadványok megjelentetése. Az egyesület előke Hidas György pszichológus.

NAGY CSABA előadást tartott Bécében németajkú közönségnek Erdélyről, földrajzról, történetéről, néprajzáról és magyarság helyéről, »Siebenbürgen« — Anatomie einer Finsternis (Erdély — Egy elcsúszott anatómia) címmel. Az előadást az osztrák Mezőgazdasági Egyetem diákjegyeslete rendezte. A szépszámu, nagy érdeklődést tanúsító közönség élénk csúszásával járult hozzá az est sikeréhez.

KÉT ERDELYI FIATALEMBERT, a 25 éves Nagy Istvánt és a 21 éves Balázs Leventét, akik megpróbáltak Magyarországról Ausztriába átjutni, a magyar határhoz elfogták és átadták a helyi hatóságoknak, amelyek Nagy István Miklós, az emelkedés védnökévé a következő szervezetek vállalták: Fény Székely Barát Kör, a Fiatal Demokraták Szövetsége, a Magyar Demokratikus Fórum, a Nyilvánosság Klub Országos Egyesület, a Szabad Demokraták Szövetsége, a Történelmi Függetlenségi Bizottság és az Új Március Front.

GYÖRGYEVY KLÁRÁNAK, a P.E.N. Klub Megkezdett Írók Szervezetének amerikai csoportja elnökének »Arrogancia alizálta« című esszéket, amelyek lapunk már korábban ismertették, meglehetősen elismert író, a Sándor András az Egyesült Államokban megjelent »World Literature Today« folyóiratban.

A SVÁJCI Magyar Irodalmi és Közművelődési Kórszakszám tanácsmá konferenciáját idén november 1. és 5. között rendezte meg a luganói Flora Hotel-ben. A téma: »Reményeink« — gondjaink (Magyarország, 1989). Érdeklődni lehet a SMIKK-en című 8037 Zürich, Postfach 87.

A MAGYAR PAX ROMANA 31. kongresszusát március 27. és 28. között tartották a nyugati németországi Reichenbachban. A Földünkön Magyarországon? (Nézetek és elemzések) címmel az előadások között olyan volt magyarországiak is. Reggelként címlékes volt Békés Gellért vezetésével — Békés Gellért, a mozgalmak lelkesen nemrégiben ünnepelté pappá szentelésének 100. évfordulóját és ebből az alkalomból Cserhúti Ferenc plébános meghívására, a müncheni magyar hívek előtt mondta aranybeszédét. A szülőföld megőrzött templomában Skultéty Csaba, a mozgalmak elnöke köszöntött az ünnepeltet, a tudós professzort és a Katolikus Szemle szerkesztőit.

NASCHITZ FRIGYESNEK, a kitűnő tanulmányírónak, akinek cikkei az Irodalmi Ujság olvasói is jól ismerik, »Literarische Essays« címmel 600 oldalas kötetet jelent meg a nyugat-német Bleicher Verlag-nál. A most 89 éves szerző, aki fellelőzede a Dél-Aviban és hosszú ideig, mint Island kormányzója, az izraeli katonai testület detylen volt, több esszéjében is magyar témákkal foglalkozik. Új könyvét tanulmányi munkásságának összegzését — ünnepélyes keretben közölte ki — a márciusi jeruzsálemi könyvvásáron.

A LONDONI South Bank Centre rendezésében egyházi kóltól festőig került sor február 24-én. Nyolc kelet-európai országból (a Szovjetuniótól is beleértve) egy-egy költő hívtak meg, hogy bemutassa művét az angol közönségnek. Az »Európa gyermeke« (Child of Europe) című fesztivál magyar részvevője Petri György volt, akinek verseit Eszterházy Péter és Gömöri György fordította angolra.

AZ MSZMP Központi Bizottságának április 12-i ülésén a Politikai Bizottságból kielejtették Berecs Jánost, az »Ellenforradalom tollai és fegyverei« című, korábban több kiadásban megjelent propagandakiadvány szerzőjét, Lukács Jánost, a párt egyik titkárá, Csehik Judit egészségügyi minisztert és Szabó Istvánt, a mezőgazdasági szövetkezetek szervezőit. A Politikai Bizottság új tagjai: Jász Mihály, a budapesti és Vastagh Pál, a szegedi párt-szervezet vezetője. A Központi Bizottság bizalmáról biztosította Grósz Károlyt, a párt első titkárá. A személyi változások kiadott jelentés arról nem szól, hogy a Központi Bizottság ki biztosította bizalmáról.

A PÉTFŐI KÖR — a reformmozgalom fóruma 1956-ban — címmel tudományos emelkedést rendeztek március 18-án a Buda Vigadó dísztermében. Vitéz boszorkány Hegedűs B. András, a Kör egyik aktív vezetőjének azonos címmel tanulmányát, amely a budapesti »Világosság« 1989. januári számában jelent meg, felkért hozzátelők voltak: Ambrus János, Bohó Róbert, Für Lajos, Góncz Árpád, Györfi Sándor, Kosztár Domokos, Lakatos István, Litván György, Patai Ferenc és Várali Miklós. Az emelkedés védnökévé a következő szervezetek vállalták: Fény Székely Barát Kör, a Fiatal Demokraták Szövetsége, a Magyar Demokratikus Fórum, a Nyilvánosság Klub Országos Egyesület, a Szabad Demokraták Szövetsége, a Történelmi Függetlenségi Bizottság és az Új Március Front.

HOFFMANN KATALINNAK, aki tíz év korábban került Auszriába, harmadik könyve jelent meg »Form of Bliss« címmel a Melbourne-i Grenhouse Publications gondozásában. Az írónő, aki multiplex sztereotípiáiban szenved, akkor figyelt fel, amikor »Perilous Journey« című interjúkötetét adta ki, és más, győgyhatatlan betegéket.

LENGYEL BÉLA, a magyar királyi honvédség utolsó altábornagyja 95 éves korában Grazban elhunyt. Nehány évvel ezelőtt megírta visszaemlékezését, amelynek Göstonyi Péter gondozásában a zürichi SMIKK kiadónál foglank megjelent.

Felhívás

A magyarországi középiskolai oktatás szívesen jelenleg nem biztosítja a nemzet intellektuális értékeinek utánpótlását. Emeléseket egyik lehetősége az ötvenes években megszüntetett egyházi iskolák felállítását. A jelenlegi helyzetben úgy tűnik, hogy erre lehetőség van. Társadalmi kezdeményezés alapján szó van a budapesti református gimnázium újra felállításáról is. Erre a célra alakult Budapestben a Gönczy Pál alapítvány, amely több mint másfél millió forintot ajánlott meg a leendő iskola fenntartása érdekében. Az a pénz kiemmelkedő eredményeként gyűlt össze. Úgy gondoljuk, hogy hasonló áldozatkészre a Nyugaton élő magyarság is képes. Létrehozhat Reformátio Hungaria néven egy alapítványt a Budapesti Református Gimnázium támogatására, amely a svájci polgári jog által előírt keret között végzi tevékenységét, bejegyzést nyert a svájci kereskedelmi jegyzébe, tehát állami ellenőrzés alatt áll, és jótékonykai intézményként adomáz.

Kérjük minden, úgynevezett érdeklődő, Nyugaton élő református magyar hitvesvérünket, legyen részt áldozatvállalásunkban, akár diákja volt a gimnáziumnak, akár nem. A legkisebb támogatást is köszönettel vesszük és nyugtázzuk. Bankszámlánk: Schweizerische Bankgesellschaft, Niederlassung Zürich-Wiedikon, Kto. Bezeichnung und Nr.: »Ref. Gymn. Budapest«, 916.986. LIZ. Érdeklődők számára részletebb felvilágosítás a kurátorunk elnökének címen kapható: dipl. Ing. Csaba Nagy, Ipadlatz 1., CH — 8003 Zürich.

AZ »ENCOUNTER« című, nagykönyvű londoni folyóirat közölte Urban György részletes interjúját Milován Gyilással. Gyilász hosszan beszélt a magyar 56-os és a nyolcvan évek közötti kijelentése: »Kádár személyesen ítélt el azért a csapdát, amely Nagy Imre letartóztatásához vezetett és bele kellett egyeznie a kivégzésbe.«

A BRÜSSELI Corvin Könyv Varga István előadást tartott »Műemlékvédelem és kastélyprogram Magyarországon« címmel. A fiatal építész, aki Ábrudban született, Nagyban dolgozott és 1984-ben települt át Magyarországra, a múzeum második részében szülőföldjéről, Erdélyről, az építészeti és műemlékvédelmi gondjairól foglalkozott. — A Körben előadást tartott Székely Éva, a SMIKK elnöke is, a hazai és külföldi magyarság problémáiról, majd bemutatta prózáit és verseket.

DR. ACZÉL JÁNOS, a kanadai University of Waterloo matematika-professzora meglapta a Spanyol Kutatói Tanács »Cajal«-kitüntetését a funkcionális egyenletek terén végzett munkásságáért. Aczél professzor több mint 23 évet tanított a Waterloo Egyetemen és bevásárolt a Tudományos Akadémiának megfelelő Kanadai Királyi Társaság tagjai közé is.

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOKNAK az európai biztonság és együttműködésről foglalkozó bizottság a közép-nyugati megrendezésű Londoni Információs Fórum elnökévé, amely a Helsinki Szerződésével kapcsolatos és a tájékoztató szöveggel összefüggő kérdéseket fogja egyetemes, több szakértővel halgatót meg, köztük — telefonon — a Moszkvában élő és többszörösen elítelt Lev Timofejev és a jelenleg Amerikában tartózkodó Demokos Gábor beszámolóját is. A bizottság 9 szektort, 9 képviselő és a külügy- és kereskedelmi és hadügyminisztérium tisztviselőit a tagjai.

HOL LEHET ELŐFIZETNI AZ IRODALMI UJSÁGRA?

Angliában: Holló Press, 3 Back Lane, Hampstead, London NW1 1HH.
Ausztriában: Georg Haas, 1210 Wien, Jedlersdorfer Str. 99.
Belgiumban: Caisse Générale d'Epargne et de Retraite (CGER), Bruxelles.
Braziliában: Livraria D. Landy, Rua 7 de Abril 252, Caixa Postal 7943, Sao Paulo.
Franciaországban: Balaion, 12 rue de la Grange-Batelière, Paris 9.
Hollandiában: Az Zoltán, Drakenstein 14, 2334 JV Leiderdorp.
Postai csekkszám: 706 339.
Izraelben: Gondos Sándor könyvkereskedése, Herzl 16 Bet Hakranot.
Háifa.
Háifa: Könyvkereskedés, Neze Cion Street 4, Tel Aviv.
Kanadában: Veronika von Bernhausen, P.O. Box 923, Postal station F. 50, Charles Street East, Toronto, Ont. M4Y 2N9.
Németországban: Numismatika Hungarica e. V. Postfach 73 0302, D-6 Frankfurt 73, Postfachkomto: Ffm, Nr. 661 77-600.
Svájciában: Agoston Livia, 13 Chemin Champ d'Amer, CH 1209 Genève.
Svédországban: Szóllós Antal, Box 4062, 127 04 Skarholmen, Postacsekk 756987-4.
Az USA-ban: Püski Corvin, 251 E 82 Str. New York, 10028 N.Y.

Kérjük előfizetőinket, hogy a nemzetközi postautalványok és csekkek lehetőségeit tartsák fel az Irodalmi Ujság francia nevét:

GAZETTE LITTERAIRE HONGROISE

Csekk száma szám: Nr. de compte: 20 4035-7, Société Générale, DA Province-Richer, 30 rue du Faubourg-Montmartre, Paris 9.
Postai csekkszám: 34 029 02 X, La Source, France.
Előfizetési díj: évi 120 frank, vagy ennek megfelelő összeg. Légitpostai pótdíj: évi 30 frank.

Magyarországon kiadja a Tudósítások Kiadó

Irodalmi Ujság

ISSN 0535-6981

Szerkesztő: Méray Tibor
Felolós kiadó: Nagy Ernő

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 32 rue du Faubourg-Montmartre, F-75009 Paris
A névvel jelzett cikkeik írók véleményét fejezik ki és nem feltétlenül azonosak a szerkesztőség véleményével.
Kéziratokat nem örmünk meg és nem küldünk vissza.
Cikk választással elutasított levelekkel valószínűleg nem foglalkozunk.
Kérjük a személyesre szóló levelek birtokában is feltüntetni magyarul vagy franciául a szerző nevét és a kiadó címet.
Lehetőség nem ajánlja postázni.

GAZETTE LITTERAIRE HONGROISE

R.C. Seine 62 B 743
Numéro de la Commission Paritaire: 39 192
Compte Partenaire: 90000 Véscomet
Imprimerie: La Frontière — 90000 Belfort
Directeur de la publication: Tibor Méray

Atkénauum Nyomda, 89.1021. Felolós vezető: Székely András vezérigazgató

ELŐTERJESZTÉS

a Magyar Tudományos Akadémia
1990. évi rendes közgyűléséhez
tiszteleti tagok és külső tagok megválasztására

1990. május

2000

IRODALMI ÉS TÁRSADALMI HAVI LAP

Szerkeszti: Bojtár Endre, Herner János, Horváth Iván, Lengyel László, Margócsy István, Szilágyi Ákos, Török András.

»...lejár a választási csúrdöngölők ideje.«

LENGYEL LÁSZLÓ

*»Gondolják el! A senyvedő sipák!
Egy Hókának!«*

JAMES JOYCE

»Az ókornak ezzel vége.«

KARÁTSON GÁBOR

Mcmlxxxix Október

Szerkesztőségi órák: csütörtökön délután kettőtől négyig a New York kávéház karzatán.

ÁRA HUSZONKILENC FORINT